

Peter Pagin

Moderna meningsteorier

I denna artikel skall jag mycket kortfattat och översiktligt presentera ett antal olika uppfattningar, inom samtida analytisk filosofi, om språklig mening. Jag ska försöka framhäva de mest grundläggande idéerna och de viktigaste skillnaderna i synsätt. Framställningen är organiserad kring en rad fundamentala distinktioner och meningsmotsättningar. Utrymmet tillåter inte någon mer detaljerad framställning av enskilda teorier.

1. Semantik eller meningsteori

Vi kan först skilja mellan å ena sidan teorier vilkas syfte är att åstadkomma rimliga, och kanske riktiga, semantiska beskrivningar av enskilda språk, som formella språk eller fragment av naturliga språk, i första hand engelska, och å andra sidan teorier vilkas huvudsakliga studieobjekt är fenomenet språklig mening, eller meningsfullhet, som sådan.

Till teorier av det första slaget räknar jag *Montague-semantik*, Hans Kamps *Diskursrepresentationsteori* (DRT) och Jaakko Hintikkas *Spelteoretisk Semantik*. Sådana teorier kan sägas tillhöra gränsområdet mellan filosofi, logik och lingvistik. De är tekniskt utarbetade. Semantik för tämligen respektabla fragment av naturliga språk kan formuleras i dem, varför de är av intresse för lingvister. De kan också innehålla idéer om språklig mening som avviker från mer traditionella uppfattningar. Så vill t ex Hintikka knyta samman sin idé om semantiska spel med Wittgensteins tankar om språkspel, och karakterisera språklig mening i termer av regelstyrd språkspelsaktivitet. Teorier av detta slag behöver alltså inte sakna filosofiskt innehåll.

I visst avseende är de emellertid inte fullödiga meningsteorier. De använder sig av vissa semantiska grundbegrepp, som *mening*, *sanning* och *referens*, utan att innehålla någon ansats till förklaring av vad det är i den mänskliga existensen, i beteende eller psyke t ex, som gör sådana begrepp tillämpbara, eller som kan hänvisas till i en förklaring av begreppen. Dessa teorier är inte utpräglade filosofiska, de är inte avsedda att besvara de mest grundläggande frågorna.

En närmare presentation av idéer och resultat inom formell semantik står att finna i Dag Westerståhls artikel "Mening och Logik", denna tidskrift, detta nummer.

2. 1:a eller 3:e persons perspektiv

Den andra linjen jag vill dra skiljer mellan två perspektiv på språkanvändaren, ett 1:a persons perspektiv och ett 3:e persons perspektiv. 1:a persons perspektivet kan karakteriseras som Cartesianskt: redogörelsen utgår från talarens, subjektets tankar som oproblematiskt givna,

åtminstone vissa av dem. Från denna grund skall sedan språklig mening förklaras.

Detta perspektiv har en lång historia. En typisk företrädare, enligt gängse uppfattning, är John Locke: ord är tecken för *idéer*, dvs sådant som förekommer i medvetandet, tänkandets element. Senare versioner finner vi i s k sinnesdatateorier från början av 1900-talet. Bertrand Russell och Rudolf Carnap tänkte sig på 1920-talet att alla empiriskt meningsfulla satser handlar om sinnesdata, dvs om sådant som är omedelbart givet för medvetandet, föremål för direkt kunskap. Det kognitiva subjektet kan på egen hand ge språkliga uttryck mening genom att relatera dem till sinnesdata och egenskaper hos sinnesdata. Tal om yttervärlden, den fysiska världen, är inte principiellt annorlunda. Tvärtom är yttervärlden en slags konstruktion. Allt tal, alla satser om yttervärlden kan analyseras så att det framgår att de, via sinnrika definitioner, egentligen handlar om sinnesdata.

Projektet att åstadkomma ett sådant system av analyser kom att uppfattas som ogenomförbart, och denna uppfattning har spelat stor roll för utvecklingen inom språkfilosofin. Några yttervärldskonstruktivister av Russells och Carnaps slag finns mig veterligen inte idag. Det är dessutom inte många filosofer som klart är att klassificeras som företrädare för 1:a persons perspektivet. En sådan är emellertid amerikanen John Searle. Searle har i flera avseenden gått emot de senaste decenniernas huvudströmningar. Genom att införa nya ingredienser i tankeakter, rörande tankarnas egna orsaker, menar sig Searle ha löst problem som ansetts förknippade med 1:a persons perspektivet. Se vidare avsnitt 4

En annan tänkbar kandidat är H P Grice, genom sin teori om mening, först formulerad 1957. Grice tänkte sig att språklig mening, mening hos språkliga uttryck, i första hand skall förklaras i termer av vad det innebär för ett uttryck att betyda något i ett visst *yttrande*. Detta skall i sin tur förklaras i termer av vad det innebär för en talare att *mena* (icke-naturligt) något med ett visst yttrande. Detta skall i sin tur förklaras i termer av s k *kommunikationsavsikter*, avsikter som talaren har vid yttrandet, och dessa är typiskt avsikter om vad mottagaren skall komma att tro, och vilka skäl han skall ha för det. Om Grices analys är riktig kan vi alltså förklara meningsbegreppet i termer av begreppen att *tro att* så och så, och att *avse att* så och så.

Detta kan förefalla som en typisk 1:a persons teori. Problemet är att den upphör att vara det om den kombineras med en 3:e persons teori om avsikter och trosföreställningar.

3. *Offentlig användning eller mentala representationer*

Historiskt sett kan sägas att 3:e persons perspektivet började ta överhanden under 1930-talet. Skälen till detta är flera. Inom den naturvetenskapligt orienterade filosofin hos Wienkretsen kom *fysikalismen* att dominera. Fysikalism är uppfattningen att verkligheten är fysisk, och därmed att fysiken är den vetenskapliga disciplin som beskriver verklighetens fundamentala beståndsdelar och processer. Dessutom började man – och även detta i vetenskaplig anda – lägga vikt vid *intersubjektivitet* i testning. Inom sinnesdatateorierna görs, så att säga, all verifiering av ett enda kunskapssubjekt. Även om man inte behöver förneka existensen av andra subjekt, så kan sådana teorier inte visa hur kravet på intersubjektivitet, dvs att kunskap skall vara tillgänglig för mer än ett subjekt, kan uppfyllas.

En annan, mer anti-vetenskaplig, källa var framväxten av s k *vardagsspåksfilosofi*. Föregångare i denna omvändning var Ludwig Wittgenstein och Oxfordfilosofen Gilbert Ryle. Bakgrund var i första hand tidigare framgångar med att behandling av filosofiska problem genom logisk analys, hos Gottlob Frege, hos Russell, och i Wittgensteins eget ungdomsarbete *Tractatus Logico Philosophicus*. Filosofiska problem kunde nu ses som sprungna ur *missuppfattningar* av begrepp (termer) hämtade ur vardagsspråket, genom missuppfattning av hur vardagsspråket *fungerade*. En noggrann begreppsanalys måste grundas på ett studium av hur det vardagliga språket, där våra mest centrala begrepp har sitt ursprung, används. Hos både Wittgenstein och Ryle utvecklades denna inställning mot ett mer behavioristiskt synsätt.

Mellan intressena för behaviorism och för vardaglig språk användning rådde symbios. Enligt den förra skall vi inte fråga efter inre, mentala fenomen, utan efter beteende, och ifråga om språk språkligt beteende. Å andra sidan skall det språkliga beteendet, speciellt användningen av psykologiska termer, visa oss hur våra psykologiska *begrepp* är beskaffade, och det man därvid tog fasta på var just praktiken att i 3:e person, på grundval av observerat beteende, tillskriva andra psykiska tillstånd, t ex p g a smärtbeteende tillskriva någon smärtupplevelse eller p g a språkliga yttranden tillskriva någon trosföreställningar.

Trots detta finns inget inneboende samband mellan 3:e persons perspektivet inom meningsteori och behaviorismen. Man kan mycket väl resonera direkt om mentala tillstånd och processer hos andra personer, dvs utan att fördenskull ta subjektets tankar om sig själv eller omvärlden som utgångspunkt. En rad olika teorier utgår från mer primitiva s k *mentala representationer*, inre (eventuellt neurofysiologiska) tillstånd, utifrån vilket tänkande i vanlig mening skall förklaras. Det är fortfarande ett 3:e persons perspektiv, eftersom sådana teoribildningar inte använder sig av *introspektion* som metod. Mentala representationer åberopas för förklaringsvärdets skull, dvs för att man genom hänvisning till sådana kan redogöra för mer kända fenomen. De postuleras inte som fenomen tillgängliga för direkt (inre) varseblivning.

Det samband som finns mellan 3:e persons perspektivet och behaviorismen har snarare att göra med språkliga intentioners och språkliga betydelsers tillgänglighet för *andra talare*. Det är då frågan om vilken *kunskap* talare kan ha om vad andra talares ord betyder. Uppfattningen att talare kan *veta* vad andra talares språkliga uttryck betyder är uppfattningen att språklig mening är *offentlig*.

3.1 Offentlighetsprincipen

Offentlighetsprincipen säger att allt som finns att veta om vad språkliga uttryck betyder är möjligt för en utomstående, en som inte talar språket ifråga, att lära sig. Underförstått är därvid att den kunskap man kan få om andras språk är kunskap som helt bygger på observationer av deras språkliga beteende. Vad gäller språklig mening finns ingenting som är dolt i talarens inre.

Uppenbarligen följer offentlighetsprincipen ur filosofisk behaviorism. Om t ex intentioner, och däribland språkliga intentioner, skall uppfattas beteendedispositioner, så är det möjligt för andra att veta vilka språkliga intentioner en viss talare har, eftersom det i princip är möjligt att

på grundval av observationer av faktiskt beteende skaffa sig kunskap om beteendedispositioner.

Däremot är det inte uppenbart att offentlighetsprincipen implicerar behaviorism. Åtminstone följer det inte direkt ur antagandet att vi kan ha *kunskap* om andras intentioner på grundval av *kunskap* om deras beteende att *fakta* om intentioner egentligen är *fakta* om beteende. Bland de mest framträdande anhängarna av offentlighetsprincipen, Wittgenstein, Willard Van Quine, Donald Davidson och Michael Dummett, är det bara Quine som uttryckligen betecknat sig själv som behaviorist vad språklig mening beträffar.

Willard Van Quine

Quine ser på språklig mening ur ett allmänt kunskapsteoretiskt perspektiv. Språket är för Quine det medium varmed människan bygger upp en världsbild utifrån råa data. Dessa råa data är stimuleringar av sinnescellernas receptorer, dvs den fysiologiska motsvarigheten till 1:a persons perspektivets sinneserfarenhet. På grundval av detta slags informationsinflöde bygger människan upp en teori om en från henne själv oberoende fysisk värld, innefattande enskilda genom tiden fortexisterande objekt.

Vad är det som avgör vilken teori ett sådant kunskapssubjekt har? I den enskilda fallet besvaras detta genom att översätta dennes teoriformulering, och därmed dennes språk, till vårt eget. Det finns ingenting mer att säga om meningen hos uttryck i subjektets språk än vad som kan sägas om villkoren som skall uppfyllas av godtagbara översättningar till vårt språk. I största allmänhet skall översättningar bevara språkliga dispositioner. Det vill säga, i en isolerad bedömning gäller att x i mitt språk är en godtagbar översättning av y i talarens språk om min disposition till x är densamma som talarens till y . Dispositioner här är dispositioner till jakande respektive nekande till satser, givet sinnesstimuleringar. Det gäller emellertid att upprätta en *manual*, en uppsättning regler som med utgångspunkt i enskilda ord för varje sats kan leda fram till en översättning av den satsen. En manual måste bedömas som helhet. Diskrepanser mellan talarens och mina dispositioner kan i vissa fall tolereras – det motsvarar helt enkelt skillnader mellan våra respektive teorier – medan de i andra, mer grundläggande fall, tyder på dålig översättning.

Quines uppfattning är nu att även med hänsyn tagen till all möjlig kunskap om talarens språkliga dispositioner, och även om samstämmigheten mellan dennes dispositioner och mina egna är perfekt, så finns det otaliga, inbördes oförenliga, manualer som är precis lika bra. Och eftersom det inte finns några andra *fakta* som kan avgöra om en översättning är riktig eller inte än fakta om språkliga dispositioner, så är det *obestämt* vilken av dessa manualer som är riktig. Det finns inget svar på frågan, ingenting mer att veta än att alla manualer som är så och så beskaffade är godtagbara.

Konsekvenserna för meningsbegreppet är förödande. Med utgångspunkt i tanken att mening är vad som är gemensamt för uttryck som är varandras korrekta översättningar, så medför tesen om obestämdhet i översättning att vi måste ge upp tanken att våra språkliga uttryck har bestämda innebörder. Det finns heller inga välbestämda *referentiella* relationer mellan våra termer och objekt eller andra företeelser i världen. Det är, kort sagt, oklart vad vi talar *om*, dvs under antagande att denna fråga skulle kunna ställas ur ett främmande, objektivt perspektiv.

Det finns emellertid en ljusare sida av saken. Utan obestämdhet skulle fakta om mening vara helt bestämda av, och därmed reducerbara till, fysiska fakta, fakta om beteendedispositioner. Graden av obestämdhet anger i vilken omfattning det mentala går *utöver* det fysiska, inte låter sig reduceras till det fysiska. Det ger ett mått på människans eget konstruktiva bidrag, utöver råa ingångsdata, till hennes teori om världen.

Donald Davidson

Quines perspektiv delas i hög grad av Donald Davidson. Även hos Davidson skall allmänna frågor om mening besvaras utifrån villkoren för att empiriskt nå kunskap om främmande talares språk. Även Davidson håller på offentlighetsprincipen: gränserna för vad vi *kan* veta om mening i andra talares språk är också gränserna för vad som kan *finnas* att veta om det. Mening kan inte vara mer välbestämt än så. Även hos Davidson resulterar semantisk *obestämdhet* ur den allmänna uppfattningen.

Likafullt är skillnaderna stora. Davidson är inte behaviorist. Trosföreställningar, avsikter, försanthållanden och andra attityder är saker som en meningsteoretiker kan teoretisera om. Han är inte ute efter att fastställa språkliga dispositioner, utan efter att vinna kunskap om den främmande talarens attityder och vad dennes språkliga uttryck *betyder*. Språklig mening ses i ljuset av relationer mellan attityder. Om jag vet att en engelsman som *försanthåller*

(1) snow is white

tror att snö är vitt, och (med vissa extra villkor) omvänt, dvs vet att det finns ett *lagligt samband* mellan dessa bägge attityder, så vet jag också att

(2) 'snow is white' betyder på engelska att snö är vitt

Detta är halva svaret på frågan vad mening är. Resten av svaret är mer metodologiskt. Å ena sidan gäller det formella krav på en teori om ett visst språk, en så kallad T-teori. En sådan teori skall visa hur mening hos satser beror på meningen hos deras delar och sammansättningsformen, och därigenom visa hur det är möjligt att lära sig ett språk, dvs att kunna förstå och själv producera godtyckligt många nya satser, sådana som man tidigare inte stött på.

Å andra sidan gäller det materiella, empiriska villkor på T-teorier. Den process varigenom man kommer fram till en T-teori kallar Davidson "radikal tolkning". Den huvudsakliga metodologiska principen för radikal tolkning brukar kallas "väl villighetsprincipen" ("*principle of charity*"). Den innebär i stort sett att man skall sträva efter att tillskriva den man tolkar så rimliga trosföreställningar (och andra attityder) som möjligt. Kommer jag fram till att den jag tolkar har mycket konstiga uppfattningar om världen, är det rimligt att tro att felet ligger i min tolkning snarare än i talarens världsbild.

Obestämdhet hos Davidson uppstår när flera T-teorier om en talares språk är godtagbara (och därmed lika bra). Det finns då inget svar på frågan vilken av dem som är *riktig*. Att Davidson, till skillnad från Quine, teoretiserar om trosföreställningar och andra attityder gör emellertid att obestämdhet i hans tappning är svårare att förstå.

Michael Dummett

Till skillnad från Quine och Davidson ser inte Michael Dummett frågan om hur man når kunskap om andra talares språk som fundamental för meningsbegreppet. Den grundläggande frågan enligt Dummett gäller i stället talarens kunskap om sitt *eget* språk. Ett språk är enligt Dummett primärt en kollektiv egendom, något som är *oberoende* av den enskilde talarens praktik och som för denne utgör föremål för *kunskap*. Såsom kollektiv egendom är det också språkets *kommunikativa* funktion som är väsentlig. Det kan inte finnas någonting i språklig mening som inte på något sätt kommer till uttryck i *språkanvändning*. Om något sådant fanns skulle det vara irrelevant för språklig kommunikation. Alltså finns det inte.

I detta resonemang kommer offentlighetsprincipen in i Dummetts uppfattning. Språklig kommunikation är en i kunskapsteoretisk mening offentlig aktivitet, och språkliga uttrycksfunktion i kommunikation uttömmar deras mening. Detta innebär i sin tur att den enskilde talaren i sin språkanvändning skall kunna *visa* att han behärskar språket. Här kommer kravet på offentlighet in på nytt. En redogörelse för mening skall vara en redogörelse för kunskap om mening, för talarens kunskap om sitt eget språk. Kravet på offentlighet innebär att det skall vara möjligt för *andra* att veta om talaren i sin tur känner meningen hos språkets satser. Hans kunskap skall, som Dummett uttrycker det, vara *manifestierbar* i praktisk språkanvändning, dvs i någon praktisk förmåga som utövas vid språkanvändning. Det skall därvid råda ett väldefinierat förhållande mellan *meningen* hos en sats och den praktiska förmåga genom vars utövande talaren manifesterar, visar upp, sin kunskap om denna mening.

Förhållandet ifråga är så väldefinierat att man genom att ange vad som *räknas* som manifestering av en viss kunskap också anger vilken kunskap det är, dvs vad som är dess innehåll. Olika uppfattningar om vad mening är medför olika uppfattningar om vad kunskap om mening är kunskap *om*, och detta i sin tur, enligt Dummett, olika uppfattningar om vad som skall räknas som *manifestation* av denna kunskap. På grundval av detta förhållande är det möjligt att *vederlägga* uppfattningar om mening, nämligen sådana som leder till inskränkningar just av manifesterbarhet av kunskap om mening. Vissa uppfattningar om vad språklig mening är medför enligt detta resonemang att kunskap om meningen hos somliga satser inte går att manifesteras. Så argumenterar Dummett mot den klassiska uppfattningen att meningen hos en påståendesats utgörs av satsens *sanningsvillkor*. En revidering på denna punkt måste sedan medföra ytterligare revideringar vad gäller logik och metafysik.

Hos Quine och Davidson ledde offentlighetsprincipen ytterst till semantisk obestämdhet. Hos Dummett har den helt andra konsekvenser. Vad bottnar denna skillnad i? I grunden är det en skillnad i uppfattning om hur pass offentlig mening är. Dummett tänker sig t ex att det finns en praktisk förmåga knuten till en enskild sats, såsom fullt semantiskt analyserad, medan Quine och Davidson avvisar denna idé. Alla tre utgår från principer om hur man kan ha kunskap om andra talare *såsom* talare. Hurdan sådan kunskap är beskaffad, och hur omfattande den kan vara, har vuxit fram som ett särskilt filosofiskt problemområde.

3.2 Mening och mentala representationer

Även om skillnaderna i synsätt mellan ovannämnda filosofer är fundamentala, så delar de uppfattningen att en filosofisk redogörelse för språkanvändning skall utgå från att språklig mening är tillgänglig för empirisk kunskap. Det existerande alternativet till denna uppfattning är, för det första, att språklig mening skall förklaras genom att relatera språkliga uttryck till mentala entiteter, ofta kallade "mentala representationer", och, för det andra, att dessa mentala entiteter skall redogöras för på något annat sätt än det behavioristiska. Bland företrädarna för denna uppfattning finns Jerry Fodor, Gilbert Harman och Brian Loar, alla amerikaner. Dessa resonerar ur ett 3:e persons perspektiv om mentala representationer, och föreslår teorier om hur mentala representationer fungerar som sådana, och vad som gör en mental entitet till en representation av något.

Gilbert Harman

Gilbert Harman har vänt sig mot uppfattningen om mening som sanningsvillkor, i alla dess olika utföranden, med argumentet att vi kan förklara vad språklig mening är endast genom att förklara hur en talare kan *representera* språklig mening för sig själv, dvs mentalt. I talarens inre måste det, enligt Harman och många andra, finnas något som kodar, motsvarar, representerar det språkliga innehållet. För att kunna förstå satsen 'det regnar' måste jag kunna tänka *tanken* att det regnar, och för att detta skall vara möjligt måste någonting i mitt inre representera *sakförhållandet* att det regnar. Detta representerande något framställer alltså omgivningen som en där det regnar (oberoende av om det faktiskt regnar eller inte; om inte, så är representationen falsk).

Representationen i fråga är inte i princip beroende av om det också finns en språklig sats med motsvarande innehåll. Tvärtom kan det finnas en sådan sats, som t ex 'det regnar', endast genom att satsen på något sätt *knyts* just till den inre representationen. Språklig mening *beror* därmed på innehållet i mentala representationer.

Harman analyserar inte närmare relationen mellan språklig mening och innehåll hos mentala representationer. I stort sett antas meningen hos en sats vara bestämd genom vilket innehåll den *uttrycker*. Denna uttrycksrelation mellan satser och innehåll tycks Harman se som oproblematiske. I stället ägnar han sig mer åt frågan om vad som avgör vilka innehåll de mentala representationerna har.

Teorin om innehållsbestämning hos mentala representationer går under namnet *conceptual role semantics*, "begreppsrollssemantik". I den mån semantik är något som gäller språkliga uttryck, eller åtminstone *tecken* av olika slag, så är begreppsrollsemantik inte semantik i sträng mening. Indirekt, genom uttrycksrelationen, gäller den emellertid också språklig mening. Begreppsroller är något som tillkommer såväl hela tankar som deras element, begrepp. Rollerna är bestämda genom mönster för *övergångar*. Det finns övergångar från tankar till tankar – slutledningar, från varseblivningar till tankar – observationsomdömen, samt från tankar till handling. Den begreppsliga rollen hos en tanke, eller hos en representation vars innehåll är denna tanke, består i mängden av alla de övergångar som tanken är inblandad i. Typiskt

karaktiseras t ex observationsomdömen av att resultera ur varseblivning. En tankes begreppsliga roll tänks vara bestämd av tankens delar, begreppen. Den roll ett begrepp spelar för sådana bestämningar utgör *dess* begreppsliga roll. Till exempel är den begreppsliga rollen hos den inre representationen av "och" delvis karakteriserad genom övergången från "*p* och *q*" till "*p*", alltså en enkel slutledning.

Hos Harman är det oklart om dessa roller är normativa, dvs har karaktären av regler, eller rent deskriptiva, t ex statistiska. Harmans modell är emellertid hämtad från den amerikanske filosofen Wilfrid Sellars språkspelsteori från mitten av 1950-talet, och där är rollerna normativa, dvs regler, medan övergångarna inte är övergångar mellan tankar, utan mellan satser, eller yttranden av satser.

Brian Loar

Brian Loar skiljer sig från Harman bl a genom att ha en mer utarbetad teori om förhållandet mellan mening och tankar. Loar ansluter sig här till en version av Grices teori om mening som förklarar i termer av kommunikationsavsikter. Tankeinhåll karakteriseras i termer av roller, på ett sätt besläktat med Harmans. Hos Loar är dessa emellertid delar av ett större system, där arten av tanke – trosföreställning, avsikt, önskan etc. – själv skall förklaras i termer av roller, s k *funktionella* roller. Loar har försökt att utveckla en *funktionalistisk* teori om det mentala, dvs en teori enligt vilken mentala tillstånd betraktas som *abstrakta* tillstånd, liksom tillstånd hos abstrakta automater, alternativt som *realiseringar* av abstrakta tillstånd, liksom ett fysiskt tillstånd i en dator utgör ett tillstånd i en realisering av en abstrakt automat.

En relativt vanlig uppfattning är våra begrepp om tankar, om s k propositionella attityder, bestäms av deras användning i *handlingsförklaringar*. T ex kan vi säga att

- (3) Kurt tryckte på knappen för att han *ville* tända ljuset och *trodde* att han genom att trycka på knappen skulle åstadkomma att ljuset tändes

Vi förklarar alltså en handling genom att hänvisa till dels en önskan och dels en trosföreställning. Att förklaringar av detta slag karakteriserar de funktionella rollerna hos egenskaperna att *tro* respektive att *önska* är en huvudtanke hos Loar. Loar tänker sig dessutom att sådana förklaringar, i den mån de är riktiga, också är *vetenskapligt* godtagbara. Mentala tillstånd (eller realiseringar av sådana) uppfattas också som fysiska, fysiologiska, tillstånd. Funktionella relationer mellan abstrakta tillstånd är *realiserade* i en individ genom kausala relationer mellan individens fysiska tillstånd. Motivförklaringar av typ (3) är då i grund och botten naturvetenskapligt godtagbara kausalförklaringar.

Men för en kausalförklaring, dvs en förklaring genom hänvisning till omedelbara orsaker, är referenserna knappen och ljuset irrelevanta. Det relevanta är de verkliga inre tillstånden, vilka, som fysiska tillstånd, skulle kunna råda även om knappen enbart var hallucinerad. Verkliga kausalförklaringar av handlingar kan inte göra bruk av hänvisningar till yttre ting eller tillstånd, varför Loar också måste förklara bort deras förekomst i faktiska, riktiga, motivförklaringar, som t ex 3.

Här skiljer sig Loar återigen från Harman. Harman tänker sig att innehållet i mentala representationer, dvs begreppsliga roller, kan bero på relationer till föremål, tillstånd eller substanser *utanför* subjektet. Han delar inte Loars uppfattning att teorin om mentala tillstånd eller representationer skall ha vetenskaplig status. Men om uppgiften är att *förklara* hur tankeinhåll bestäms, och indirekt hur språklig mening bestäms, så fattas det något i förklaringsmodellen, nämligen en redogörelse för hur de för begreppsrollerna relevanta relationerna till yttre objekt och andra företeelser fixeras. Enligt dem som förespråkar obestämdhet vad gäller referentiella relationer, bl a Loar, så är en sådan fixering inte möjlig.

Jerry Fodor

Den motsättning som skisserades ovan, dvs mellan uppfattningen att innehåll hos mentala representationer kan bero på relationer till yttre föremål eller andra företeelser, som t ex hos Harman, och uppfattningen att enbart individens egna (inre) tillstånd spelar någon roll, som hos Loar, har Jerry Fodor i viss mening försökt överbrygga genom att skilja mellan två begrepp om innehåll hos mentala representationer. Å ena sidan har vi s k snävt innehåll ("narrow content"), och å andra sidan s k brett, eller vitt, innehåll ("wide content"). Det snäva innehållet hos en mental representation ska bero enbart på individens egna tillstånd och egenskaper, medan det vida innehållet också beror på relationer till omgivningen.

Så långt kan Fodors uppfattning synas som ett måttligt intressant försök att förena två svårförenliga teorier. I själva verket har emellertid Fodor en helt annan syn på mentala representationers innehåll än begreppsrollsteoretiker. Ett problem för begreppsrollsuppfattningen, med sin holistiska karaktär, är att sådant som förefaller vara t ex ändring av åsikt i stället blir uppfattat som byte av ämne. Om jag t ex lär mig att det finns svarta svanar, så kommer jag inte längre att dra slutsatser av typ "x är en svan; alltså är x vit". En ändring på denna punkt utgör därmed en ändring av den begreppsliga rollen hos min mentala representation av "svan", och därmed ändras innehållet hos tankar som "där är en svan". Jag kan inte sägas ha bytt åsikt om svanar. I stället har jag ersatt *svan*-tankar med *svan**-tankar, där "*svan**" anger det nya innehållet i mina representationer. På motsvarande sätt tycks det bli omöjligt för olika talare att tala samma språk, dvs mena detsamma med sina ord, om de inte är överens om allting.

Gentemot detta framhåller Fodor att mening är "robust", dvs t ex att meningen hos ett uttryck kan bevaras även om uttrycket flera gånger tillämpas på fel saker, t ex av misstag, och även när man byter åsikt. Det skall finnas *lagmässiga* samband mellan de mentala representationerna och det de representerar, som mellan snö och representationer av snö. Det *vida* innehållet hos representationer av snö bestäms genom sådana kausalsamband mellan snö och representationer av snö. Det kunde emellertid också varit fallet, i en värld med andra fysiska egenskaper, att något annat än snö – snö*, låt säga – lagmässigt orsakat de sinnesintryck som i denna värld orsakas av snö. Mina representationer av snö skulle då i denna andra värld varit representationer av snö*. Det vida innehållet skulle varit ett annat. Det *snäva* innehållet skulle emellertid varit detsamma, det är invariant över skiftande fysiska kontexter. Det är i kraft dels av detta snäva innehåll hos mina representationer av snö, dels av de fysiska egenskaperna hos vår värld, och i

synnerhet hos snö, som dessa erhåller sitt vida innehåll, och alltså blir representationer just av snö.

Ett annat framträdande drag hos Fodor är uppfattningen att mentala representationer tillsammans måste bilda ett *system* av samma slag som det yttre språkets. Det måste finnas en syntax för de mentala representationerna, så att de kan *kombineras* till mer komplexa representationer. Endast så, tänker Fodor, är det möjligt att tänka godtyckligt komplexa tankar. Vi förstår och åstadkommer själva nya tankar, dvs tankar vi aldrig tidigare tänkt, och vår förmåga att tänka nya tankar har ingen välbestämd gräns (även om t ex livslängd sätter vissa gränser).

Just sådana observationer brukar tjäna som skäl för uppfattningen att meningen hos komplexa språkliga uttryck, som t ex satser, beror på meningarna hos deras delar och det sätt på vilket dessa är sammanfogade, dvs för den s k kompositionalitetsprincipen. Fodor åberopar alltså motsvarande princip för de mentala representationerna. Dessa bildar tillsammans ett slags mentalt *språk* ("*language of thought*").

Fodor tänker sig liksom Loar att mentala tillstånd är fysiska tillstånd. Endast så skall de kunna stå i kausala relationer till andra fysiska tillstånd. Däremot tänker sig inte Fodor att tankeinnehåll skall vara tillgängligt för *vetenskapliga* studier. Mycket riktigt är det svårt att se vilken roll ett begrepp som *snävt innehåll* skulle kunna spela i en naturvetenskaplig teori.

Det är mer oklart hur Fodor vill relatera språklig mening till tankeinnehåll. Det är för mig inte ens klart om det är snävt eller vitt innehåll, eller något annat, som skall identifieras med språklig mening. Det vida innehållet förefaller mig i alla fall ligga närmast till hands.

4. *Internalism och externalism*

Vi har redan flera gånger berört en i aktuell språk- och medvetandefilosofi fundamental konflikt, den mellan ett *internalistiskt* och ett *externalistiskt* synsätt. Enligt ett internalistiskt synsätt (rörande medvetande) är innehållet i en viss persons tanke vid en viss tidpunkt helt och hållet bestämt av för personen *interna* faktorer, fysiska eller mentala. Externa faktorer, föremål, tillstånd, processer eller substanser utanför personen, fysiskt eller mentalt, är *irrelevanta* för dennes medvetandehåll. *Externalism* utgör helt enkelt förnekandet av detta.

Bland dem som hittills nämnts är Loar, Quine och Searle uttalade internalister, även om skillnaderna dem emellan i övrigt är stora. Harman och Davidson har klart externalistiska inslag i sina teorier, Davidson i allt högre grad under senare år. Dummett och Fodor är av olika skäl svårare att klassificera.

Gareth Evans

Ett mönsterexempel på en externalistisk teori är Gareth Evans uppmärksammade teori om *singulära tankar*, dvs tankar om enskilda föremål sådana att de till sitt innehåll beror på dessa föremål. Demonstrativa tankar är enligt Evans singulära. Om jag vid anblicken av en cykel tänker

(4) den cykeln är stulen

har jag en demonstrativ tanke om en viss cykel, och denna tankes innehåll beror på cykeln ifråga. Hade jag i stället sett en annan cykel, och med (4) artikulera en tanke om den, så hade det varit en tanke med ett *annat* innehåll, även om den andra cykeln varit identiskt lik den jag faktiskt såg, så att allt subjektivt, rent fenomenologiskt, för mig varit som i den faktiska situationen. Och i en kontrafaktisk situation där jag inte verkligen såg, utan endast hallucinerade, så hade jag inte haft någon sådan demonstrativ tanke alls. Jag skulle då ha *misstagit* mig om vad jag hade i medvetandet.

Detta objektberoende hos tankar avspeglas i språket därigenom att sådana referentiella *uttryck* som används till att artikulera singulära tankar – i synnerhet demonstrativa pronomen, men också somliga egennamn (Evans kallar dem *Russellianska* termer, efter Bertrand Russell) – måste *ha* referens för att vara meningsfulla. Ordet "den" såsom använt i satsen (4) uttrycker ingenting om talaren inte lyckats utpeka ett objekt som referent till "den".

Tyler Burge

En annan välkänd externalistisk uppfattning, formulerad av Tyler Burge 1979, är att vad en person tror kan bero på vissa företeelser i hans sociala omgivning, nämligen hur termer han använder används i det samfund han tillhör, *även om* han inte alls är kausalt relaterad till dessa. Antag att den användning jag sett av ordet "dalmatiner" inte nödvändiggör uppfattningen att det är en beteckning på en hundras, utan att den är förenlig med att termen betyder "störväxt strävhaarig hund". Antag dessutom att det är just så jag har uppfattat termen. När jag nu säger

(5) min granne har skaffat en dalmatiner

så uttrycker jag en trosföreställning. Vad är det då jag tror? Enligt Burges uppfattning är det jag tror just *att min granne har skaffat en dalmatiner*, och *inte* att min granne har skaffat en störväxt, strävhaarig hund. Vad jag tror beror alltså på hur andra, resten av mitt språksamfund, så att säga bakom min rygg, använder ordet "dalmatiner".

Burges uppfattning är mycket kontroversiell, men kan sägas ha ett visst stöd i vardaglig praktik när det gäller tillskrivning av trosföreställningar och andra attityder.

Problemet

Hur har då motsättningen mellan internalism och externalism vuxit fram som central inom samtida språkfilosofi? Språket befinner sig i viss mening mellan talaren och världen. Å ena sidan är det relaterat till talaren, genom relationer som att *uttrycka, mena, förstå*. Å andra sidan är det relaterat till världen genom *referentiella* relationer – språkliga uttryck "står för" företeelser i världen – som är avgörande för sanning och falskhet hos satser. Detta, om än annorlunda formulerad, är en intuitiv, och klassisk, bild av språket. Till den klassiska bilden hör också uppfattningen att språk-talare-relationen i någon mening är *primär* i förhållande till språk-värld-relationen. Referentiella förbindelser uppstår inte av sig själva, utan måste på *något* sätt bero på talarnas intentioner, användning, dispositioner eller liknande. Den klassiska uppfattningen, återigen, är att språklig mening i grunden bestäms genom, eller i förhållande till,

talarens tankar och andra företeelser i hans medvetande.

Problemet är att detta inte tycks kunna fungera. Ett genomgående tema i de senaste femtio årens analytiska språkfilosofi har varit omöjligheten för det mentala att kunna fastställa referentiella relationer. Ett första exempel är Wittgensteins diskussioner om regelföljande, från 1940-talet, med slutsatsen att det mentala inte kan *fastställa* innehållet i en regel, eller meningen hos ett uttryck, så att korrekthet och inkorrekthet hos senare tillämpningar av regeln, eller uttrycket, är bestämt. Om regelföljande skulle grundas på det mentala, på en privat förståelse av regeln, så skulle regelföljande inte vara möjligt.

Ett andra exempel är Quines uppfattning från 1950. Enligt Quine, liksom enligt Russell och Carnap på 1920-talet, bestäms språklig mening i förhållande till *sinnererfarenhet*. I motsats till Russell och Carnap menade emellertid Quine att referens till fysiska företeelser inte på denna grund kan bli väldefinierad. Det finns t ex inte något sätt att på grundval av sinnesdata definiera referens till positioner i rummet.

Quines senare uppfattning om referentiell obestämdhet utgör en fysiologisk variant av detta, där sinnescellstimulering ersatt sinneserfarenhet.

Ytterligare ett exempel finner vi Hilary Putnams s k Tvillingjordsexempel, ett tankeexperiment som tänks visa att, åtminstone vad gäller termer för s k naturliga slag (*natural kinds*), som "vatten", så kan inte termens extension, dvs omfattningen av det som termen korrekt kan tillämpas på, bestämmas genom några mentala företeelser, genom "vad som är i huvudet".

Accepterar vi i stort denna grunduppfattning, denna omvärdering av den klassiska synen på det mentals kapacitet, utan att ge upp den klassiska synen på meningsbestämning eller på referentiella relationers bestämdhet, så erhåller vi en motsägelse:

1. referentiella relationer är välbestämda
2. endast det mentala (interna) bestämmer referentiella relationer
3. det mentala (interna) kan inte fastställa referentiella relationer

Om t ex 2 och 3 är sanna, så är 1 falsk. I princip finns tre vägar ut ur denna motsägelse, var och en motsvarande en revidering av någon av ovanstående premisser.

1) Förkasta första premissen. Detta kännetecknar en internalistisk position. Mening bestäms helt och hållet av interna faktorer, mentala, fysiologiska eller stimulus-respons-psykologiska, och dessa faktorer är otillräckliga för att fastställa referentiella relationer. Alltså har vi referentiell obestämdhet.

2) Förkasta andra premissen. Referentiella relationer är välbestämda, men de bestäms av delvis andra faktorer än de interna. Kontextuella och kausala faktorer bidrar till att bestämma t ex vad de egennamn jag använder är namn på. I gengäld uppstår en klyfta mellan mina *tankars* innehåll och mina *ords* innehåll. Mina tankar är subjektiva, beroende endast av mig, medan mina ord har en objektiv mening, med välbestämd referens, delvis bestämd genom mina relationer till omgivningen. Man kan nu inte i sträng mening säga att jag genom vad jag säger

uttrycker mina tankar, eller att jag *förstår* språkliga uttryck.

Detta slags uppfattning har under senare år vunnit i popularitet bland amerikanska filosofer. Bland företrädarna kan nämnas David Kaplan och Nathan Salmon. Innehåll i trosföreställningar är till sin karaktär annorlunda än mening hos språkliga satser. I Salmons teori är s k propositioner, strukturerade abstrakta objekt, satser meningar, medan det som karakteriserar trosföreställningar snarare är hur propositionen är *presenterad* för talaren. Liksom jag kan se ett hus från två sidor utan att inse att det är samma hus, kan jag presenteras för propositionen att huset är rött, dvs huset, rött , på olika sätt, relaterade till mina respektive perspektiv på huset. Teorier av detta slag kan lösa en del problem, bl a vissa tekniska problem vad gäller semantiken för attitydtillskrivningar, men går emot fundamentala intuitioner om förhållandet mellan språk och tanke.

3) Förkasta tredje premissen. Vi godtar uppfattningen att referentiella relationer är välbestämda, och uppfattningen att det råder en överensstämmelse mellan innehåll hos tankar och innehåll, mening, hos språkliga satser. Nu har vi två alternativ. Det ena alternativet är att *tillbakavisa* de argument, från Wittgenstein, Quine, Putnam och andra, för existensen av en logisk klyfta mellan det mentala och det utom-mentala. Denna position har intagits av Searle.

Det andra alternativet är att ändra vår uppfattning om det mentala, om tankars karaktär, så att argumenten inte längre blir relevanta. Vi intar en externalistisk uppfattning. Det mentala uppfattas inte längre som autonomt. Tankar beror i allmänhet till sina innehåll på omgivningen. Man kan också *missa sig* beträffande sina egna tankar (jfr t ex Evans teori).

I viss mening gäller det andra alternativet också Searle. Searle inför som *ingrediens* i en tanke, om den t ex är ett varseblivningsomdöme, en uppfattning om tankens *eget* kausala ursprung. Kausala ursprung till tankar åberopas av vissa externalister för bestämning av tankens innehåll. Searle låter i stället tanken själv delvis handla om sitt eget kausala ursprung, samtidigt som den till sitt innehåll är oberoende av hurdant detta ursprung faktiskt är. På detta sätt menar sig Searle kunna vidhålla en internalistisk uppfattning.

Någon som under senare år, från mitten av 1980-talet, drivit mot alltmer uttalat externalistiska åsikter är Donald Davidson. Davidson har t ex framhållit att en maskin som kan "konversera" perfekt, men som inte påverkas kausalt av omgivningen, inte kan tillskrivas några som helst tankar, eller semantiska egenskaper. En människas trosföreställningar påverkas av informationsinflödet från omgivningen, av ljus och ljud, och detta är väsentligt för att sägas ha tankar överhuvud taget. I grunden, på den mest elementära nivån, är det också så att det som *orsakar* en talares tankar är vad tankarna handlar *om*.

Det är inte klart att alla dessa och andra åsikter från senare år låter sig förenas med Davidsons äldre uppfattningar om tolkning och referentiell obestämdhet.

5. *Individ och samfund*

Enligt Tyler Burges uppfattning spelar alltså det omgivande språksamfundet en avgörande roll för fastställande av innehållet i en medlems tankar. Detta förutsätter dock att talaren betraktar sig som en medlem av språksamfundet och avser att använda orden med den mening de har i

samfundet. Slutsatsen i exemplet skulle inte gälla om talaren helt enkelt bestämt sig för att för sin egen del använda termen 'dalmatiner' i betydelsen "störväxt strävåring hund". Det är väsentligt att språksamfundet utgör en auktoritet vad gäller mening.

Är språksamfundet en sådan auktoritet? I praktiken uppfattar vi det så vad gäller sådana ord som vi använder med ofullkomlig kunskap. Hilary Putnam har myntat uttrycket "språklig arbetsdelning" (*division of linguistic labor*) för detta fenomen. Vi använder alla ordet 'guld', men endast vissa bland oss, guldsmeder och en del fysiker och kemister, behärskar till fullo dess användning, eftersom endast dessa vet hur man skall skilja mellan guld och snarlika legeringar. Vi vanliga användare *litar till* att experterna kan avgöra saken åt oss, så att termen 'guld' har en välbestämd mening trots vår egen brist på kunskap. Guldsmeden är i sin tur lekman när det gäller termer inom anatomi, typografi och textilkonst. Och så vidare.

Det kanske t o m kan vara så att en term har en välbestämd mening trots en total avsaknad av expertis. Saul Kripke påpekade 1970 att egennamn typiskt traderas från talare till talare, där varje ny talare använder namnet med avsikten att referera till samma individ som den föregående talaren. På så vis bevaras namnets referens genom kedjan av nya användare, även när det inte längre finns någon med den ursprungliga kunskapen. Så tänks t ex namnet 'Homeros', såsom använt av oss idag, vara namn på den person i början av kedjan till vilken namnet ursprungligen fixerats, trots att ingen idag kan sägas veta vem det var, och är *inte* definitionsmässigt namn på författaren till Illiaden (och Odysséen). Ur den klassiska uppfattningens perspektiv är detta otänkbart, vilket i sin tur bidragit till att den klassiska uppfattningens popularitet sjunkit.

Om dessa uppfattningar är riktiga, så har vi semantiska fenomen som är *väsentligen* sociala. Dessa fenomen är möjliga endast i samfund där språkliga uttryck traderas. En mer fundamental fråga är om språkanvändning *överhuvud taget* väsentligen är ett socialt fenomen. Skulle en i tid och rum totalt isolerad varelse kunna ha ett språk? Och, om detta är möjligt, kan vi också skilja mellan att ha ett språk och att åtminstone i princip kunna *kommunicera* med andra på detta språk?

Wittgenstein berömda s k *privatspråksargument* har uppfattats på bägge sätt, dvs å ena sidan som ett argument för att ett språk faktiskt måste talas av mer än en person, och å andra sidan att ett språk måste *kunna* talas av mer än en person. Wittgensteins exempel är en person som tänker sig skapa en beteckning för en viss sorts förnimmelse. Ingen annan än han själv kan förstå termen, eftersom ingen annan kan veta vad det är för slags förnimmelse. En sådan beteckning är enligt Wittgenstein omöjlig. Det är omöjligt för personen att definiera termen så att det blir välbestämt vilka senare tillämpningar av den som är *riktiga* och vilka som är *felaktiga*. När vi å andra sidan faktiskt talar om förnimmelser, om smärtor, kittlingar, ilningar, gör vi det enligt Wittgenstein utifrån kriterier för att tillskriva sådana förnimmelser till *andra*. Vi har gemensam kunskap om vad som typiskt orsakar smärtor, kittlingar och ilningar, samt kunskap om hur förnimmelser av dessa slag typiskt får människor att bete sig, och använder denna kunskap i bedömningar av vad för slags förnimmelser andra kan tänkas ha. Det är *inte* så att den enskilde talaren för sig definierar 'smärta' med avseende på sina *egna* förnimmelser.

Wittgensteins betoning av normer och kriterier för korrekt användning framhäver en uppfattning om språklig aktivitet som dels social, dels styrd av regler, eller konventioner. Denna uppfattning har delats av många 1900-talsfilosofer, bl a Friedrich Waismann, Wilfrid Sellars, Michael Dummett och John Searle. Delvis föregripen av David Shwayder utvecklade David Lewis i slutet av 1960-talet en teori om konventioner som komplexa sociala fenomen, strukturerade genom preferenser och förväntningar hos gruppmedlemmar om andra gruppmedlemmars handlande och skäl för handlande, och förväntningar. Konventioner utgör enligt Lewis lösningar på s k koordinationsproblem inom en grupp. Konventionen att köra på höger sida koordinerar bilister så att de undviker frontalkrock. Den enskilde bilisten tjänar på att hålla sig till konventionen om de allra flesta andra också håller sig till den, och på grund av detta tenderar konventioner, när de väl etablerats, att bevara sig själva. Enligt Lewis är det en konvention, i denna mening, hos ett språksamfund, att tala ett visst språk, t ex en konvention bland svenskar att tala svenska. Närmare bestämt är det en konvention att i hävdanden yttra satsuttryck endast när de enligt sin *svenska* mening är *sanna*, snarare än när de är sanna enligt någon annan mening som samma uttryck har, eller skulle kunna ha, på något annat språk.

Uppfattningen att språklig verksamhet är regelstyrd har emellertid också sina kritiker. Quine framhöll redan på 1930-talet, i polemik mot Carnap och andra logiska positivister, att konventionsbegreppet tenderar att bli empiriskt *tomt* när det ska användas i en förklaring av språklig verksamhet. Eftersom vi då ytterst måste åberopa *outtalade* konventioner är det svårt att se vad som empiriskt skulle kunna tala för eller emot antagandet att den språkliga verksamheten är styrd av konventioner. Quine har också långt senare på liknande sätt vänt sig mot Noam Chomsky och andra lingvister som hävdade att grammatiska regler, om vilka vanliga talare är helt omedvetna, likväl har en mental realitet som ligger till grund för talarnas språkliga kompetens.

Donald Davidson har å sin sida hävdade att konventionsbegreppet inte har något *förklaringsvärde* i en redogörelse för språklig mening. Det är visserligen sant att vi följer och använder oss av en rad språkliga konventioner, eftersom detta underlättar språklig kommunikation, men detta innebär inte att det är konventioner som *möjliggör* språklig kommunikation. Det väsentliga är att vi kan förstå varandra, dvs att vi bägge kan komma fram till vad den andre menar med sina ord, och för detta krävs tolkning. Iakttagande av konventioner krävs däremot inte och heller inte antaganden om att den andre iaktar några konventioner. Det är inte ens nödvändigt att vi använder orden på samma sätt, så länge var och en vet hur den andre använder dem. Konventionsbegreppet visar sig vara teoretiskt överflödigt.

Åberopandet av grupper eller språksamfund som väsentliga för språklig mening har historiskt hängt samman med åberopandet av regler eller konventioner. Sambandet är emellertid inte helt nödvändigt. Quine har t ex en gång definierat egenskapen att vara en observationssats som en egenskap relaterad till ett helt språksamfund. Grundtanken är att observationsomdömen är de omdömen om vilka talare i ett samfund är mest *eniga*. Vi är mest eniga i observationsomdömen eftersom sådana karakteriseras av att *bakgrundskunskap* har minimal betydelse för omdömet. Eftersom bakgrundskunskaper varierar från talare till talare, så kommer

vi att få en lägre grad av enighet ju större betydelse bakgrundskunskaper har för ett omdöme. Läkaren och den medicinskt okunnige är överens om att patienten börjar se blåaktig ut, men endast läkaren faller omdömet att patienten har syrebrist. .

För såväl Quine som Davidson är mer allmänt *intersubjektivitet*, utan konventionalitet, av fundamental betydelse. Att tala om vad en talare har för teori eller vad han talar om är, åtminstone underförstått, att tala om hur talarens satser ska *översättas* till vårt språk. På så sätt är översättning, och därmed relationer mellan talare, av central betydelse för kunskapteori.

I Davidsons fall är intersubjektiviteten än starkare betonad. Davidson har framhållit att endast den som *faktiskt* är tolkare av någon annan talare kan tillskrivas *tankar*. Mina tankar handlar, enligt Davidson, om det som *orsakar* dem. Men vad är det som ska räknas som orsak? Det är *någoting* i kausalkedjan som leder fram till den orsakade händelsen. Beroende på vad som intresserar oss kan vi framhålla såväl konkursen, den dödande kulan som den inre blödningen som dödsorsak. Det finns *inte* något rent *fysikaliskt* svar på frågan vad som ska räknas som den relevanta orsaken till en tanke. Endast i en kommunikationssituation har frågan ett svar, nämligen det som spelar en framträdande kausal roll för *bägge* talarna och som av *bägge* talarna uppfattas som relevant i tolkningen av den andre.

Davidson talar om ett slags *triangulering*. De bägge talarna utgör var sitt hörn i en triangel, och referenten, det de talar om, utgör det tredje. Det bestäms som *skärningspunkten* av de linjer, kausallinjer, som dras från de bägge andra hörnen. Två talare behövs för att det ska finnas ett svar på frågan vad någon av dem talar om eller tänker på. Talet om triangulering är en liknelse snarare än en teori, men en liknelse som på ett slående sätt framhäver sambandet mellan den moderna analytiska språkfilosofins två stora teman, teorin om språklig kommunikation och teorin om språklig referens.

Litteratur

- BURGE, TYLER: 'Individualism and Psychology', *Philosophical Review* 95, 1986
- CARNAP, RUDOLF: *The Logical Structure of the World*, University of California Press, Los Angeles 1969 (först publ. på tyska 1928)
- DAVIDSON, DONALD: *Inquiries into Truth and Interpretation*, Clarendon Press, Oxford 1984
- DUMETT, MICHAEL: *Frege; Philosophy of Language*, Duckworth, London 1973
- EVANS, GARETH: *The Varieties of Reference*, Clarendon Press, Oxford 1982
- GAMUT, L T F *Logic, Language and Meaning*, The University of Chicago Press, Chicago 1991 (vol. 2 om bl a Montaguesemantik och DRT)
- FODOR, JERRY: *Psychosemantics*, The MIT Press, Cambridge, Mass. 1987
- GRICE, H PAUL: 'Meaning', *The Philosophical Review* 66, 1957
- HARMAN, GILBERT: 'Conceptual Role Semantics', i LePore (red): *New Directions in Semantics*, Academic Press, London 1987
- HINTIKKA, JAAKKO OCH KULAS, JACK: *The Game of Language*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht 1983
- KAPLAN, DAVID: 'Quantifying In', i Davidson och Harman (red): *Words and Objections*, Reidel Publishing Company, Dordrecht 1969

- LEWIS, DAVID: *Convention*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1969
- KRIPKE, SAUL: *Naming and Necessity*, Basil Blackwell, Oxford 1980
- LOAR, BRIAN: *Mind and Meaning*, Cambridge University Press, Cambridge 1981
- QUINE, W V O: *Word and Object*, The MIT Press, Cambridge, Mass. 1960
- PUTNAM, HILARY: 'The meaning of "meaning"', i Putnam: *Mind, Language and Reality*; Collected Papers Vol. 2, Cambridge University Press, Cambridge 1975
- RUSSELL, BERTRAND: *The Analysis of Matter*, Routledge, London 1992 (först publ. 1927)
- RYLE, GILBERT: *The Concept of Mind*, Hutchinson, 1949
- SALMON, NATHAN: *Frege's Puzzle*, The MIT Press, Cambridge, Mass. 1986
- SEARLE, JOHN: *Intentionality*, Cambridge University Press, Cambridge 1983
- SELLARS WILFRID: 'Some reflections on language games', i Sellars: *Science, Perception and Reality*, Routledge and Kegan Paul, London 1963
- SHWAYDER, DAVID: *The Stratification of Behaviour*, Humanities Press, New York 1965
- WAISMANN, FRIEDRICH: *The Principles of Linguistic Philosophy*, redigerad av R Harré, St Martins Press, New York 1965
- WITTGENSTEIN, LUDWIG: *Filosofiska Undersökningar*, Thales, Stockholm 1991 (först publicerad på tyska 1953, på svenska först 1978, Bonniers)